

CSEHI DÓRA ANASZTÁZIA

A macska kulturális és vallási jelentősége az iszlámban¹

1. „A Próféta azt mondta: »Egy asszonynak a Tűz (Pokol) jutott osztályrészül egy macska miatt, melyet bezárt megfosztva egyaránt élelemtől és annak lehetőségétől, hogy a föld élősködőivel szabadon táplálkozhasson.«²

2. „Halld: a macska gonoszkodott velünk. Ó, sahinsah, segíts, segíts minket! Mert e zsarnok uraskodón büntet. Most azonban határtalan étkű. Mert mióta aszkéta lett és hű, Jó muzulmán – ötöt zabál egyből.»³

A jelen tanulmányt bevezető két idézet hipotézisünk megvilágítása céljából tüntettük fel. Ezek közül az első egy *hadísz*, a második egy 14. századi perzsa tanmeséből származó részlet.⁴ Közös vonásuk, hogy utalnak a macskára. Azonban e két szöveg perspektívája szignifikáns eltérést mutat. Előbbi a macskák iránt kifejezendő kitüntetett tiszteletre hívja fel a figyelmet, utóbbi a képmutató muszlim, a kegyetlen uralkodó szimbólumaként jeleníti meg ezt az állatot. A hadísz pozitív, míg a mese negatív benyomást kelt olvasóiban a macskákról. Dolgozatunkban ezt az iszlámban fellelhető, a vallási és hétköznapi vagy irodalmi gondolkodás között feszülő kettőséget, ellentmondást szeretnénk behatóbban vizsgálni.

A macskákat említő, azokra utaló vallási iratok szövegekörnyezetük alapján két főbb kategóriába sorolhatók. A textusok egy része jellemzően valamely tiszteletben álló történelmi muszlim személy macskákkal szembeni példás cselekedetei és gondolatai köré szerveződik, azokat beszéli el. Az ilyen források összefoglaló megnevezésére itt a *deskriptív* vagy leíró szövegek terminust vezetjük be. A vonatkozó iratok másik része az iszlám gyakorlati életre vonatkozó tanításainak kontextusában, parancsok, tilalmak formájában jelenik meg. Ezeket *preskriptív* vagy előíró szövegeknek nevezhetjük. Az utóbbi kategóriába tartozó források túlnyomórészt összegyűjtött, lejegyzett *hadíszok*, emiatt már jellegükből fakadóan is nyomatékosabbak, elevenebb hatással bírnak. A leíró szövegek nagyjából az iszlám szent

¹ Jelen kutatómunka a Károli Gáspár Református Egyetem támogatásával és szervezésében, *A késoantik és koraközépkori Közel-Kelet és Közép-Ázsia történeti narratívái, vallási hagyományai* című kutatási pályázat keretein belül valósult meg.

² *The Prophet said »A woman entered the (Hell) Fire because of a cat which she had tied, neither giving it food nor setting it free to eat from the vermin of the earth.«* – Szahíh Al-Buhári 3318/ 59. könyv; 124. hadísz; Ibn Omár közölte. Vö. Szunan Ibn Majá 4256/ 37. könyv; 157. hadísz.

³ Obejd-e ZAKÁNI: „Az egér és a macska.” In Gyárfás Endre (ford.): *Zákáni versei*. Terebess Ázsia E-Tár, terebess.hu/keletkultinfo/zakani.html. Letöltés: 2024. 02. 19.

⁴ A *hadísz* Mohamedre való hivatkozást tartalmazó közlés, a Próféta mondásait, tetteit, tilalmait és parancsait, testi vagy erkölcsi tulajdonságát foglalja magába.

iratainak csoportján kívül eső, valamely egykori szóbeli hagyományhoz tartozó elbeszélések megőrzött formái, ezért – bár még ma is elevenen élnek a kulturális-vallási emlékezetben – erejük és jelentőségük is kisebb.⁵

A dolgozatunkat bevezető, több különböző formában, de azonos jelentésben fennmaradt *hadísz* a témában egyik leggyakrabban idézett előíró szöveghely. Két alapvető értelmezési lehetőséget kínál. Egyfelől hordoz vagy hordozhat egy általánosabb, minden állatra kiterjedő erkölcsi tanítást. Ebben az esetben a macska itt nem konkrétum, hanem az állatok egész közössége szimbólumaként értékelendő. Egy másik perspektíva a macskát adottnak veszi, és a vallási tanítást erre alapozottan fogalmazza meg. A muszlim hagyományban főként inkább ez utóbbi álláspont rögzült. Amennyiben itt a macskát valóban egzaktnak tekintjük, úgy két további lehetséges állítást kell megfogalmaznunk a *hadísz* elemzése nyomán. Az első, hogy a macska kitüntetett állat, mely az embertől fokozott megbecsülést érdemel és követel. A vele szemben tanúsított bánásmód más, szigorúbb megítélés alá esik. A második, hogy a macska szorosan kapcsolódik a muszlimok hitének lényegéhez, az iránta tanúsított bánásmód vízvonalzó lehet Pokol és Paradicsom között. A Próféta tanításában a macska már nem pusztán etikai, hanem közvetlen vallási kontextusban, a vallás, a hit kardinális részeként mutatkozik meg előttünk.

Egy további, ehhez a forráscsoporthoz tartozó, hasonlóképp sokszor idézett *hadíszban* a macska a rituális mosakodás tárgyalása kontextusában jelenik meg. Ez a példa konkrétabb, mivel benne már nem pusztán a vallás általában, hanem az iszlám egy adott gyakorlati szegmense kerül említésre. A forrás tanúsága szerint a Próféta rituálisan tisztának minősítette a macskát. „Kabsáh bint Káb bin Málík – Ibn Abú Katadá házas társasága volt – beszélt el » [...] vizet készítettem elő neki [Ibn Abú Katadának] az ima előtti mosakodáshoz. [...] Egy macska jött inni, ezért leengedte az edényt, míg az inni kezdett.« [...] [Így szólt Katadá] »Ó húgom! Meglepődsz ezen? [...] Csakugyan Allah Küldötte azt mondta »Nem tisztátalan ez, csak egy közületek.«”⁶

⁵ Bár a Korán számtalan helyen említ állatokat több különböző kontextusban, macskával nem találkozhatunk az iszlám legfontosabb szent könyvében.

⁶ *Kabsah bint Ka'b bin Malik – she was (married) with Ibn Abi Qatadah – narrated »[...] I poured water for him [Qatadah] to use for Wudu. [...] A cat came to drink, so he lowered the container until it drank.« [...] [Qatadah said] »O my niece! Are you surprised at that? [...] Indeed Allah's Messenger said »It is not impure, it is only one of those roam around among you.« – Dzsámí at-Tirmidhi 92/ 1. könyv; 92. hadísz; Humaida bint Ubaid bin Rifá közölte. Vö. „A Próféta azt mondta: »Mosd ki hétszer azt az edényt, amelyből a kutya ivott: az első vagy az utolsó mosás törtéjnen porral. És ha a macska iszik belőle, mosd ki egyszer.« – The Prophet said »Wash the vessel the dog has drunk from seven times: the first or the last of them with dirt. And when the cat drinks out of it, wash it once. – Dzsámí at-Tirmidhi 91, 1. könyv; 92. hadísz; Abu Huraira közölte. Vö. „Allah Küldötte azt mondta »A macska nem érvényteleníti az imát, mert egyike azoknak a dolgoknak, melyek hasznosak otthonainkban.«” – The Messenger of Allah said: »Cats do not invalidate the prayer, because they are one of the things that are useful in the house.« – Szunan Ibn Majá 369/ 1. könyv; 103. hadísz; Abu Huraira közölte. – Ami érvényteleníti a rituális tisztaságot, az érvényteleníti az imát is. A macska nem töri meg a tisztaság állapotát, így az imát sem érvényteleníti. A forrásban egy utilitarista érv jelenik meg logikai kapcsolatban a macskák rituális tisztaságának megállapításával. Vö.*

A macskák muszlimok életében betöltött helyének jelentőségét hangsúlyozza az a – korábbiakkal szemben immár – profán terek állattartását szemléltető *hadísz* is, mely szerint a Próféta egy időben látogatásai során különbséget tett a macskát illetve kutyát tartó családok otthonai között. „Abu Huraira mesélte, hogy Allah Küldötte egy időben meglátogatott néhányat az *Ansár* otthonai közül, de a közelben volt egy ház, amelybe soha nem tért be. Ez elszomorította az ott élőket, ezért így szóltak: »Isten Küldötte, te meglátogatod ennek és ennek a házát, de a miénket soha nem keresed fel.« A Próféta így válaszolt: »Mert van egy kutya a házatokban.« Azt mondták: »Az ő házukban macska van«, mire Ő ekképp felelt: »A macska ragadozó vadállat.«⁷ A forrásban megjelenő indoklás jellegét tekintve egyszerre lehet racionális vagy empirikus és irracionális vagy vallási természetű. A Próféta azzal érvelt cselekedete, különbségtétele mellett, hogy a macska ragadozó állat (amely fogait, karmait használja a maga által elfogott zsákmány megölésére).⁸ Ez az indoklás értékelhető úgy, mint ami a macskák és kutyák közötti fiziognómiai, etológiai különbségeken alapul. Ugyanakkor a Próféta érve nehezen sorolható be a racionális vagy irracionális (értsd: vallási) perspektívák kategóriáiba. A határozott kijelentés egy logikailag látszólag kevésbé megalapozott vagy összefüggő állításon alapul, ami arra enged minket következtetni, hogy a természettudományos, biológiai megközelítés helyett Mohamed döntése és magyarázata mögött inkább vallási motivációt érdemes keresnünk.⁹

Dzsámí at-Tirmidhi 92/ 1. könyv; 92. hadísz. A rituális tisztaságot tárgyaló források két különböző, egy haszonelvű és egy szubsztanciális érvet idéznek.

⁷ *Abu Huraira told that God's messenger used to come to the house of some of the Ansar, but that near it was a house which he never visited. That distressed the people, so they said, »Messenger of God, you visit so and so's house, but you never visit ours.« The Prophet replied, »It is because there is a dog in your house.« They said, »There is a cat in their house,« and he replied, »A cat is a beast of prey.«* – Al-Maszábíh 4513/ 22. könyv; 198. hadísz; Darakútni közölte. (Az *Ansár* kifejezés azokat a medinaiakat jelöli, akik Mohamedet Mekkából való kénytelen kivándorlásakor befogadták, ügyének hű pártolói és segítői voltak. Azokat a mekkaiakat, akik kivándorlásakor a Próféta Medinába kísérték, *Mubádžsirún*nak [Vele kivándorlóknak] nevezik.)

⁸ Vö. Szunan Ibn Majá 369/ 1. könyv; 103. hadísz; Abu Huraira közölte. Mindkét *hadísz* szubsztanciális (racionális) érvet használ a macska fizikai és rituális tisztaságának leírásához (hasznosak; ragadozók), emellett érdemes megfigyelni, hogy a két forrás egyikében sem látható szoros logikai kapcsolat az állítás és a vele párhuzamosan megjelenő érv között.

⁹ Vö. „A Próféta azt mondta: »Nem lépnek be az angyalok abba a házba, amelyben akár egy kutya, akár egy kép van.«” – *The Prophet said, »Angels do not enter a house that has either a dog or a picture in it.«* – Szahíh Al-Bukhári 3322 / 59. könyv; 128. hadísz; Abu Talha közölte. – Vö. „Allah Küldötte azt mondta: »Bárkinnek, aki kutyát tart – kivéve, ha az egy vadászatra vagy terelésre kiképzett, idomított kutya – naponta két *kirát* levonnak a jutalmából.«” – *The Messenger of Allah said: »Whoever keeps a dog except one that is trained for hunting or a dog for herding livestock, two Qirats will be deducted from his reward each day.«* – Szunan an-Naszá-i 4286/ 42. könyv; 24. hadísz; Ibn Omár közölte. – Jelen dolgozat keretei között nincs lehetőségünk részletesen kitérni az itt idézett, kutyákra vonatkozó források beható elemzésére. Mindazonáltal a legalapvetőbb megállapítást már ezek olvasata alapján is megfogalmazhatjuk, azaz, hogy míg a kutyákat a legtöbb forrás rituálisan tisztátalannak, a macskákat tisztának jelöli meg. Ez azonban önmagában nem jelenti azt, hogy az iszlámban a kutyákkal szembeni gyűlölet, ellenszenv általános volna, mint ahogyan az a közvélekedésben is helytelenül elterjedt.

Egy, az eddigiekkel minőségében azonos forrás tanúsága szerint az iszlám helyteleníti, hogy a macskákat kereskedelmi árukként kezeljék.¹⁰ A *hadisz* megértése érdekében azonban ezúttal először vissza kell tekintenünk annak keletkezési körülményeire és a korszak különböző tradícióira. A középkori Közel-Keleten ugyanis sem a macskahús fogyasztása, sem pedig a macskákkal történő kereskedelem nem volt ismeretlen. A macskák árusításának szokása a fennmaradt források alapján megközelítőleg már a 3./6. századtól igazolható, de vélhetően ez a hagyomány már ezt megelőzően is létezett. Arab és perzsa emlékek egyaránt tanúsítják, hogy a korabeli emberek hiedelme szerint a fekete macska húsának fogyasztása védelmet nyújtott a varázslatokkal szemben. Úgy gondolták továbbá, hogy a macskahús által az ember elnyerheti az állat jellemét, belső tulajdonságait is.¹¹ Mindebből úgy tűnik, a Próféta *hadiszban* megfogalmazott tanítása egy ismert, helytelennek ítélt szokásrendszerrel szemben jelent meg, arra vonatkozó válaszként funkcionált.

Fentebb már megismerkedtünk Mohamed vonatkozó, formális vallási tanításai-
val, most pedig néhány leíró forrás elemzésén keresztül személyes gondolatvilágát,
macskákkal való őszinte kapcsolatát próbáljuk meg közelebbről szemlélni. Egy el-
beszélés szerint egyszer, amikor a Próféta katonáival hádjáratra indult, egy kölykeit
tápláló macskát pillantott meg az úton. Hogy békét hagyhassanak az állatnak, egy
másik, kerülő irányban haladtak tovább.¹² Visszafelé Mohamed a macskát magá-
hoz vette és Müezzának nevezte el. Egy másik történet tanúsága szerint a Próféta
egyszer imára indulva látta, hogy ruháján szeretett macskája pihen. Ezért ahelyett,

¹⁰ Szunan Abu Dávúd 3479/24. könyv; 64. hadisz. – Vö. Szunan an-Naszá-í 4286/42. könyv; 24. hadisz; Ibn Omár közölte.

¹¹ Az iszlámon (*islam*) kívüli vallásos magatartásokat, felfogásmódot, népi hiedelemvilágot a tudomány az *islamicate* terminussal jelöli. Utóbbi olykor majdhogynem teljesen ellentétes képet tükrözhet a szigorú értelemben vett iszlám látásmódjával. Egy zoroasztriánus mitológia szerint például a macskát a „Gonosz Szellem” teremtette, és épp a gonosszal való kapcsolata miatt tabu is volt a Szászáni Perzsiában. Rossz természetűnek, kártékonynak tekintették, ellentétben a kutyával, amelyet hűségéért dicsértek. A zoroasztriánus hitvilág szerint a macska tisztátalannak minősül. Természetüket, viselkedésüket rossznak ítélték, tolvaj és ravasz állatokként jellemezték, melyre különböző arab és perzsa közmondások is utalnak. (A példákhoz lásd: Arab közmondások. Elektronikus kiadás: Terebess Ázsia E-Tár, terebess.hu/keletkultinfo/arabkoz.html. (Letöltés: 2024. 02. 19.) Hálátlannak tartották, mert úgy gondolták, hogy evés közben a macska azért hunyja be a szemét, hogy ne lássa, ki eteti őt. (Vö. Talmud, Horayot 13a:23) A népi gyógyászatban úgy tartották, hogy a macska ürüléke jól funkcionál kenőcsként és idegen testeket eltávolítandó orvosi segédeszközként is. Hitték továbbá, hogy a macska vére hasznos a lepra, epéje pedig az arcbénelás ellen. (Vö. az egyiptomi népi gyógyászatban például a kandúrok szőrét, zsírját és ürülékét illetve a nőtény macskák placentáját és szőrét fertőtlenítésre használták.) A macskák viselkedését a jövőre utaló ómenként is megpróbálták értelmezni. Például, ha a macska gazdáinak társaságában a mancsát nyalogatja, vagy az ajtó felé fordul, várhatóan vendégek fognak érkezni. (Mahmúd OMIDSZALÁR „Cat I.” In *Mythology and Folklore*. In *Encyclopaedia Iranica*, 1990, iranicaonline.org/articles/cat-in-mythology-and-folklore-khot (Letöltés: 2024. 02. 19.)

¹² Ekrem BUGRA, „Love of cats a sign of faith in Islam.” In *Daily Sabah*. Isztambul: 2017, dailysabah.com/feature/2017/12/11/love-of-cats-a-sign-of-faith-in-islam Letöltés: 2024. 02. 19.

hogy felébresztette volna az állatot, levágta a viselet ujját.¹³ Ezek a szövegek akadálytalanul összevethetőek a hiteles muszlim szöveghagyományban megjelenő források tartalmával, azzal nem ellentétesek és nem mutatnak jelentős eltérést szemléletmódjukban vagy képhasználatukban. Emellett az említett hadjárat történeti hitelessége is valószínűsíthető, pontos helye Uhud közelében lehetett. Ezek az elbeszélések megismétlik a fentebb már megismert, macskákkal szemben elvárt bánásmódot, annak gyakorlati példáiként működnek. Minthogy azonban ez a két idézett hagyomány különbséget mutat azokkal a forrásokkal, melyeket a következőkben fogunk elemezni, ajánlott lehet a leíró szöveghagyományok kategóriáján belül két további alcsoportot is meghatározni. Azokat a történeteket, melyek tartalmukat és szemléletmódjukat tekintve a *hadiszókkal* szorosabb hasonlóságot mutatnak, illetve azoktól csak formájukban térnek el, homogénnek nevezhetjük. Ezzel szemben az olyan fennmaradt forrásokat, melyek jelentősebb mértékben mutatnak kívülről érkező, idegen hatásokat – azaz jól azonosíthatóan hordozzák a környező kultúrák, népek, vallások egyes szimbólumait, felfogásmódját, történeteit vagy azok részleteit – a heterogén jelzővel különböztethetjük meg.¹⁴

Egy, az utóbbi kategóriába sorolható szöveg a macskák fején látható „M” mintázat eredetének elbeszélését őrizte meg. A leírt tradíció Mohamed érintését jelöli meg e forma eredetüül, magát a motívumot pedig áldás, illetve annak jeleként értékeli. A magyarázat ennek megfelelően és ez alapján az, hogy az állatok által hordozott jól ismert jel valójában a Próféta nevének kezdőbetűje.¹⁵ Az elbeszélés tartalmi középpontjában az átviteli mágia áll. Ebből arra következtethetünk, hogy eredetének hátterében egyfelől valamely népi vallásosságban rejlő hagyomány, hiedelem jelenik meg, másfelől külső kulturális vallási hatást is hordoz. A leírt történet vezérgondolata szinte teljesen megegyezik egy ismert keresztény szövegvariánssal.¹⁶ A hagyomány feltételezett heterogén eredete melletti érvet megerősíti

¹³ L. A. VOCELLE: *Revered and Reviled. A Complete History of the Domestic Cat*. London, Great Cat Publications, 2016, 30.

¹⁴ Uo. 30. Az elkülönítést megnehezítette az a tapasztalat, hogy a keresztény kultúrkörben léteznek a homogén kategóriába sorolt szövegekhez hozzávetőleg hasonló hagyományok. Ezek többnyire a tizenkettek apokrif evangéliumában jelennek meg, és Jézus személyén keresztül példázzák a macskák tisztelését. Az egyik elbeszélés szerint például Jézus egy falun áthaladva észrevett néhány fiatalembert, miközben azok egy macskát kínoztak. Először felszólította, majd elűzte őket onnan. Mivel azonban ezek a történetek nem mutatnak konkrét egyezést a muszlim szöveghagyománnyal, hanem pusztán a macskák iránti pozitív magatartás (egyszemélyű) példázatában hasonlítanak, nem láttuk szükségesnek, hogy a már elemzett leíró szövegeket a heterogén kategóriába emeljük.

¹⁵ VOCELLE: i. m. 31. Vö. Maneka Sanjay GANDHI „The Prophet’s love for Animals.” In *Kashmir Observer*, 2021, kashmirobsvr.net/2015/12/25/the-prophet%C2%92s-love-for-animals (letöltés: 2024. 02. 19.). Vocelle szerint egy átlagos, Gandhi szerint egészen pontosan Műezza volt az a macska, melynek homlokát érintve a Próféta áldásával a cirmos macskákra hagyta ezt sajátos mintázatot.

¹⁶ A keresztény elbeszélés szerint Jézus születése után, amikor Mária nem tudta álomba ringatni síró gyermekét, egy kőbormacska tért be a jászolba. Az állatnak rövid idő alatt sikerült megnyugtatnia az újszülöttet, ezért Mária az állat fején, finom érintéssel fejezte ki halálját. Ekképp egy áldást hagyott a macskára, ami a muszlim tradícióban is ismert „M” motívumban vált láthatóvá. A történet keresztény

az a különös ellentmondás, hogy bár Mohamed nevének kezdőbetűje valóban egy „M” hang, ezt az arab nyelvben a latintól teljesen eltérő betűformával jelölik, mely azonban nem egyezik a macskák fején látható mintázattal. Egy hasonlóképp az átviteli mágián alapuló, az előbbivel tartalmilag közel azonos hagyomány a macskák hátán látható mintázat eredetét és az ekképp elnyert áldás mibenlétét fejtegeti. A leírás szerint miután a Próféta háromszor érintette egy macska – némely források tanúsága szerint egészen pontosan Muezza – hátát, az állat bundáján jellegzetes csíkos mintázat jelent meg, mely később minden macskára tovább öröklődött.¹⁷ Ennek a történetnek fennmaradt kettő, ezzel részben megegyező és/vagy ebből eredő szövegváltozata is. Egyik szerint ez az áldás nem Mohamedtől, hanem Alitól – a negyedik kalifától és a sízmus első imámjától – származik. Az előző variánssal összevetve itt további különbség, hogy az érintés nyomán nem a mintázat, hanem egy adottság szállt a macskákra, melynek köszönhetően képesek mindig zuhanást követően a saját talpukra érkezni. A másik szövegvariáns ismételt Mohamed érintését említi és ebből következteti a feltételezett áldást. Azonban itt már nem az eredeti elbeszélésben szereplő mintázat, hanem az Alit említő hagyományban megjelölt hajlam szerepel. Ezen felül ebben a verzióban már az áldás eredetének magyarázata is megjelenik. A leírás tanúsága szerint az eset háttérében a Próféta egy bizonyos macska iránt érzett hálája keresendő, amelyik megmentette életét egy veszélyes kigyótól.¹⁸ Minthogy alapmotívumuk a mágia, a példaként említett történetek illetve elbeszélésváltozatok feltételezhetően a népi hiedelemvilág termékei. Mivel azonban ezek egyikének sem igazolható történeti vagy szerzői hitelessége, fokozott nehézséget jelentene az eredeti forrás többletől való megkülönböztetése. A szövegek párhuzamai mellett ezek további érdekessége, hogy bennük megjelenik Ali személye is, azaz a leíró példázatok itt már nem kizárólag a Próféta életének aspektusaira koncentrálnak.

Mohamed és Ali mellett a vonatkozó források meghatározó alakja volt még Abu Huraira is, a Próféta társa, akit a hadíszok egyik legtermékenyebb narrátoraként tartanak számon. Életének macskákkal kapcsolatos fejezeteiből ránk maradt elbeszélések a Próféta tetteit, tanításait leíró történetek tartalmával rokon szemléletmódot és tartalmat közvetítenek. A róla fennmaradt szövegek jellegére való tekintettel – minthogy nem mutatnak éles ellentmondást az iszlám gondolatvilágával, illetve nem hordozzák más kultúrák, vallások esetleges hatásainak lenyomatát sem – ezek a források a homogén kategóriába sorolandók. Az Abu Huraira cselekedeteit szemléltető vonatkozó irodalom fókuszában jellemzően nevének eredetét, illetve a mögötte álló hagyományokat elbeszélő történetek szerepelnek. Ezek néhány kisebb eltérés kivételével tartalmukat tekintve közel azonosak. Tanúságuk szerint Abu

.....
perspektíva felőli értelmezése szerint tehát a jellegzetes mintázat nem Mohamed, hanem Mária nevének kezdőbetűjeként értelmezendő.

¹⁷ VOCELLE: i. m. 31. Vocelle az előző lábjegyzetben említett példában egy idegen macskáról, itt Muezzáról ír.

¹⁸ Ekrem BUGRA: i. m.

Huraira neve eredetileg Abd Samsz (Nap szolgálja) volt. Ma ismert megnevezését – melynek jelentése megközelítőleg „akinek macskája van” – csak később kapta, feltehetően szeretett állata után, akit több forrás is megemlíti. Az egyik ilyen szöveg szerint egyszer Abu Huraira kecskéket gondozva egy kóbor kölyök macskát talált, akit később ruhájában rejtett el. Mikor dolga végeztével visszatért, társai észrevették nála az állatot és kérdezősködni kezdtek felőle. Miután elmesélte nekik, mi történt, azok a „macska gazdája” nevet adták neki.¹⁹

Elérkezve a vallási iratok és hagyományok áttekintésének végéhez, a tanulmány második felében az iszlám világ egy olyan aspektusát próbáljuk meg megvilágítani, melyben a fentebb vázolt népi és vallási gondolkodás, a hiedelmek és a hadiszok szemlélete egyszerre, egy közös keretben jelenik meg. Minthogy a művészet olyan kimeríthetetlen forráskészlet, mely képes hordozni minden kor emberének antropológiai vagy történelmi alaptapasztalatát csakúgy, mint vallási és kulturális látásmódját, a következőkben irodalmi alkotásokat teszünk analízisünk tárgyává. Elterjedtségük illetve forrásértékük okán a középkori arab és perzsa művészet néhány jólismert tanmeséjét szeretnénk itt felidézni. Ezekben a művekben a macska két különböző formában, kontextusban jelenhet meg. Működhet alanyi szerepben személyek szimbólumaként, és mutatkozhat tárgyi funkcióban létformájának megfelelő alakban. Az előbbi esethez tartozó példákban azt próbáljuk vizsgálni, hogy a macska milyen jellemeket, emberi karaktereket tükröz. Ennek eredménye függvényében választ kaphatunk arra, hogy a korabeli ember hogyan gondolkodott a macskákról, miként látták azt, hogyan vélekedtek annak belső tulajdonságai felől és ezt mennyiben befolyásolhatta vallási gondolkodásuk. Azokban a történetekben, melyekben a macska nem antropomorfizált szimbólumként, hanem szubsztanciájának megfelelő, azzal azonos formában tűnik fel, az állattal való bánásmód korabeli személyes és vallási vetületeit próbáljuk meg áttekinteni, ugyancsak a dolgozatban fentebb már leírt észrevételeinkkel összevetendő. Célunk, hogy az így elemzett tanmeséken keresztül jobb rálátást nyerjünk arra, hogyan határozta meg együtt a vallási és a hétköznapi gondolkodás, az ortodoxia és a hiedelemvilág az emberek macskákról alkotott képzeit, illetve az ezekkel az állatokkal kialakított kapcsolót a vonatkozó vallási és kulturális környezetben.

Alapvetően kettő, az iszlám világban – és később az európai gondolkodásban is – sokszor idézett mesegyűjteményt teszünk elemzésünk tárgyává. Kulcsfon-

¹⁹ „Abu Hurairának neveztek, mert a családom kecskéit gondozva egy nap találtam egy kóbor kölyök macskát, amelyet a ruhaujjamban rejtettem el. Amikor visszatértem a társaimhoz, meghallották a macska dorombolását a ruhámban, és azt kérdezték: »Mi az, ó Abd Samsz?« Azt válaszoltam: »Egy macska, amelyet találtam.« »Tehát te Abu Huraira (egy macska gazdája) vagy.« válaszolták, és a név ezután ragadt rám.” – *I was called Abu Hurairah because I would tend to the goats of my family, and one day I found a stray kitten which I placed in my sleeve. When I returned to my people they heard the kitten purr in my sleeve and they asked, »What is that, O Abd Samsz?« I replied, »A kitten I found.« »So you are Abu Hurairah (Father of cats)«, they responded and the name stuck thereafter.* – (Al Aal wal Ashaab Society „Abu Hurayrah in the eyes of the Ahlul Bayt” In *Mabahjah Institute*, Bahrein: 2021, mahajjah.com/abu-hurayrah-in-the-eyes-of-the-ahlul-bayt (letöltés: 2024. 02. 19.). Vö. Dzsámí at-Tirmidhi 3840/ 49. könyv, 240. hadisz 240.

tosságú forrásaink a következőkben az *Ezeregyéjszaka meséi*, illetve *Kalila és Dimna* szövegtörzsek lesznek. Ezek a textusok egymással több ponton mutatnak hasonlóságot mind keletkezéstörténetüket, mind tartalmukat, felépítésüket tekintve. Mindkét forrásra igaz, hogy keletkezési helyük nagyvonalakban a mai India, Irán, Irak, Egyiptom, Törökország és esetleg Görögország területére tehető. Míg azonban az *Ezeregyéjszaka meséit* említő legkorábbi források csak a tizedik századra datálhatóak, addig a *Kalila és Dimna* szövegegyüttesre vonatkozóan már a hatodik századból is találhatunk hivatkozásokat. Mindazonáltal ezeket a szövegeket hosszú évszázadokon keresztül másolták, fordították, melynek során többször kiegészítették, módosították eredeti tartalmukat. Ez a felismerés valószínűtlenné teszi az egyedüli szerzőséget, amit a korpuszok stílusa, a köznyelvi kifejezések és nyelvtani hibák is igazolni látszanak.²⁰

A macskákat ábrázoló fabulák szereplői bizonyos pontig egy ismétlődő motívumot látszanak hordozni. Az antropomorfizált macska mellett általában valamilyen nála kisebb és gyengébb állat jelenik meg, így például egér vagy valamely madárfaj. Ebben a kontextusban az erő, igazságtalanság, álnokság vagy hatalom képében megjelenő ragadozóval szemben, annak alárendelt állapotban tűnik fel a gyengéséget, kiszolgáltatottságot, elesettséget, igazságot szimbolizáló másik entitás. Az ilyen történetek általában az erősebb elnyomó és a gyengébb reménykedő karakterek közötti feszültséget emelik ki, valamint a jónak a rossz feletti győzelme példázatára fókuszáltnak vezetnek végig a történetet.

Az *Ezeregyéjszaka meséi* között szerepel egy olyan társadalomkritikát megfogalmazó elbeszélés, melyben a megszemélyesített embertípusok egy egér és egy macska alakjában tárulnak elénk.²¹ Előbbi a kegyes, őszinte, ártatlan, jószívű, segítőkész, míg az utóbbi a kegyetlen, ravasz, hazug és rosszindulatú belső értékeket képviseli. A cselekmény a macska álszent, fondorlatos bűne és az egér hősiességének megmenekülése formájában realizálódik. Egy elmesélt, de vélhetően csak kieszelt, megjátszott sikertelen éjszakai vadászat után a fáradt, megtört ragadozó élelmet, szállást keresett a rágcsálónál. Miután az félve, gyanút sejtve ugyan, ám mégis megsegítette társát, a macska megerősödve, kipihenten megtámadta jótevőjét. A történet ezen a ponton vallási színezetet nyer. A transzcendens közbeavatkozásának köszönhetően az egér megmenekült, ellensége pedig az Isten haragjával szembenézve nyerte el büntetését.²²

²⁰ Mivel ezek a szövegek térben és időben nagy teret töltöttek be, történeteiken keresztül nyomon követhető a különböző szemléletmódok, kulturális hatások megjelenése, változása. Vizsgálódásunk szempontjából ez azért fontos, mert segíthet megítélnünk, hogy vélhetően mely macskákat említő szövegekben mutatkoznak, illetve fedezhetők fel a dolgozat elején elemzett vallási iratok hatásai. A szövegek többszerzősége pedig igazolhatja, illetve nyomatékosítani képes az iszlám látásmódjának feltételezett hatását, minthogy az azonos aspektust tükröző szövegek mögött nem egy individuum művészi fantáziája, hanem több ember nézőpontja valószínűsíthető.

²¹ PRILESZKY Csilla (ford.): *Az Ezeregyéjszaka meséi*, VI. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó, 2000, 362–365.

²² Vö. Az ilyen típusú történetek egyéni művészek munkáiban is fennmaradtak. Obejd-e Zákáni *Egér és macska* című versének főszereplője az elemzett fabulában ábrázolt macskával és annak természetével

Egy ezzel az elbeszéléssel laza párhuzamban álló történet a *Kalila és Dimnában* is olvasható. Itt a macska mellett megjelenő másik antropomorfizált állatalak egy veréb. A szimbolizált jellemelek, embertípusok az előző történetben foglaltakhoz hasonlóan oszlanak meg az erősebb és a gyengébb karakterek között. A cselekmény itt is a hatalmasabb ragadozó és a jelentéktelen áldozat között feszülő haragra, ellenszenvre épül. A macska egy időben kedvére vadászott a verébfiókák között, ezért a madarak félelmükben szövetségbe kötődtek riválisukkal szemben. Néhány további állat segítségével a történet végére sikerült felgyújtaniuk a macska búvóhelyét, ahol az kölykeivel együtt megégett. Az *Exeregyéjszakabéli* mesével a macska negatív szimbólumértéke és az elnyomottak elnyomókkal szembeni győzelmét leíró befejezés tekintetében mutat egyezést. Itt azonban nem jelenik meg isteni intervenció, valláserkölcsi mozzanat.²³

Az eddig bemutatott irodalmi példaktól alapjaiban térnek el azok az elbeszélések, melyekben a macska nem megszemélyesített cselekvő alanyként, hanem a különböző aktusok passzív végpontjaként működik. Ebben a kontextusban mindig az emberek környezetében, alárendelt szerepben jelenik meg. A naturális ábrázolásmód már nem az állat karakterének antropomorfizációjára összpontosít, hanem ember és állat általános, hétköznapi kapcsolatát tükrözi. Ebben az értelemben e kontaktus empirikus tapasztalatainkhoz hasonlóan lehet pozitív és negatív egyaránt. Azonban ezek különlegessége gyakran éppen az, hogy úgy hordozzák a valóság negatív tapasztalatának visszhangját, hogy azt pozitív jelentésben, egy másik perspektívában értelmezik újra. Ennek megfelelően a macskák független természete és vadászösztöne többször olyan élethelyzetekben, szituációkban, sorsfordulatokban jelenik meg, melyekben az említett negatív tulajdonságok új, pozitív jelentést nyernek. A számtalan szerteágazó

.....
 rokon. Ez a történet hasonlóképp egy társadalomkritika, melynek főszereplője a képmutató muszlim híveket szimbolizáló macska. Miután a hipokrata ragadozó a mecsetben rendszeresen úgy fohászokodott Allah bocsánataért, hogy a szent térből kilépve továbbra is könyörtelenül bánt az egerekkel, az egymással szembenálló érdekeket képviselő karakterek végül az erőszak nyelvén kerestek megoldást a közöttük fennálló konfliktusra. Ennek a példának az érdekessége, hogy közvetlen utalást tartalmaz a muszlim társadalomra, annak hibáira és ebben a környezetben, vallási-valláserkölcsi kontextusban értékelni negatív szimbólumként a macskát.

²³ Beydeba: *Kelile ve Dimne*. Ford. Sadık Yalsızuçanlar. Istanbul, Lacivert Yayincılık, 2007, 51–53. A vérszomjas, könyörtelen, ravasz jelzőkön túl a korabeli állatmesékben gyakran találkozhatunk a kapzsi tulajdonság megjelölésével is az antropomorfizált macska alakja mellett. Ezek a tanmesék a fentebb elemzett történetekhez hasonlóan erkölcsi tanítást, példázatot hordoznak, ahol a macska az elbeszélés végén megkapja büneiért, negatív jelleméért megérdemelt büntetését. A *Kalila és Dimna* két ilyen állatmesét is magában foglal. Mindkettő egy kapzsi, a saját életével elégedetlen, telhetetlen személyiség szimbólumaként jeleníti meg a macskát. Az egyik ilyen példában egy gazdag, kövér kóbor kandúr meghívására hagyta el szerető gazdáját a történet fő karaktere. Véletlen egybeesés, isteni közbeavatkozás vagy a sors keze, hogy mikor új társával együtt megérkezett a palotába, a pasa épp addigra elégette meg a háza körüli kóbornacskák jelenlétét, és parancsba adta azok megöletését (Uo., 24–25). A másik ugyanebbe a forrásgyűjteménybe tartozó tanmese ezzel közel azonos, az eltérés csupán annyi, hogy palota gazdagsága helyett a szomszéd udvarának galambjai csábították bűnre a macskát. (Uo., 127–128.)

tanítást, erkölcsi példázatot megfogalmazó történetek ily módon permanensen közvetlen vagy közvetett utalást hordoznak emberek és macskák idealizált együttélésére.

Észrevételeink igazolásául dolgozatunk egyik utolsó elemzendő forrásaként a *Kalila és Dimna* egy tanmeséjét idézzük.²⁴ Ebben a történetben a macska tárgyi, mellékszereplői funkciót tölt be. Nem antropomorf szimbólum, nem tükröz pozitív vagy negatív emberi karaktereket, értékszemleges. A szöveg egyszerű, de építő jellegű erkölcsi tanítást közöl egy dervis drámai példáján keresztül. A főszereplő férfi egy szegénységben, egyszerű életet élő ember. Feleségével fiuk született, akire egy nap az apja vigyázott, míg édesanyja a nagyszülők látogatására indult. Váratlanul azonban a palotából emberek érkeztek, hogy vallási kérdéseket tisztázzanak a férfival és elvigyék őt. Gyermekét féltve távolléte idejére a bölcsőhöz kötözte és mellé helyezte macskájukat, hogy az megvédje. Visszatérte után az apa a macskát megpillantva vérfoltokat látott annak bundáján, ezért mérgében azonnal megölte az állatot. A házba beljebb lépve azonban észrevette, hogy a gyermek a bölcsőben alszik és mellette egy kígyótetem hever. Mikor ráébredt arra, hogy a fia életét megmentő macskát megölte, büntudata élete végéig kínozza. A mese által közvetített erkölcsi tanítás az elhamarkodott ítéletek, döntések és a cselekedetek negatív példájának tárgyalása kontextusában jelenik meg. A gazdáját szolgáló, hűséges macska pozitív képben mutatkozik. Viselkedésének ábrázolásmódja fikatív. A férfi az adott szituáció helytelen megítélése okán meggondolatlanul cselekedett. Bűne terhe alatt élete végéig szenvedett. Fájdalmának eredete kettős: szeretett macskája meghalt – mi több, az ő keze által; ezen felül megölt egy ártatlan állatot, akinek valójában hálával tartozott volna. A gyász, illetve a macska iránt érzett szeretet motívumának ábrázolásmódja figyelemreméltó, és már önmagában okot adhat a hadiszok hatásának feltételezésére. A főszereplő kétségbeesett önostorozása további kérdések megfogalmazására ösztönöz. Miért épp a macska jelenik meg a történetben, mikor a kifejezni kívánt tartalom szempontjából a kutya alakja is megfelelő lett volna? Csak helytelen döntése és a macska halála keserítette el ennyire vagy bűnének túlvilági következményeitől rettegett? Mindezzel arra szeretnénk utalni, hogy a szóban forgó mese akár az iszlám vonatkozó vallási iratai szemléletének hatását hordozó forrásként is értékelhető.

Egy ezzel a példával részben rokon elbeszélés olvasható az *Ezeregyéjszaka meséi* között is.²⁵ A párhuzam a macska cselekményben betöltött szerepében, ábrázolásmódjában, és minőségében fedezhető fel. Itt az előző példához hasonlóan nem antropomorf szimbólum, illetve nem aktív alanyként működik a történetben. Funkciója másodlagos, egy dialógusban elhangzó utalás szintjén jelenik meg. A tanmese egy groteszk esetet idéz, melyen keresztül több különböző, általános erkölcsi tanítást fogalmaz meg. Egy szabó és felesége életét különös haláleset, gyilkosság zökentette ki régi ritmusából. Miután vendégül láttak egy embert, és az étkezés közben véletlenül megfulladt, mivel rettegetek felvállalni a történeteket, a holttestet be-

²⁴ Uo., 167–171.

²⁵ PRILESZKY Csilla (ford.): *Az Ezeregyéjszaka meséi* I. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó, 1999, 244–328.

tegnak álcázva, betakarva elvitték egy zsidó orvoshoz. Ő kötelességét teljesítendő sietve megbotlott a testben, ami emiatt legurult a lépcsőn. A zsidó azt hitte, ő ölte meg, ezért az előző házaspárhoz hasonlóan megpróbálta másra hárítani a felelősséget. Az áldozatot a muszlim szomszédos területére vitette. A muszlim megpillantva az emberi alakot a kertben azt élőnek gondolta. Minthogy hosszú ideje próbálta elfogni azt, aki az értékeit rendszeresen megkárosítja és eltulajdonítja, bortal ütötte a sötétben látott alakot, mert úgy gondolta, ő a keresett bűnös. A macska ebben az epizódban jelenik meg. A muszlim korábban a tettest macskának vagy kutyának vélte, ezért azokat meg akarta öletni. Úgy gondolta, most a valódi elkövetőt találta meg, ezért felsőhajtva boldogan köszönte meg, hogy mégsem végzett tévedésből az állatokkal. Később ő is észrevette, hogy az ember, akit mérgében ütött, halott. Magát gyilkosnak ítélve a korábbiakhoz hasonlóan megpróbált titokban szabadulni a holttesttől. Utoljára egy keresztény ember botlott a halottba, aki ugyancsak élőnek gondolva ütni kezdte. Ő nem járt olyan sikerrel, mint a zsidó és a muszlim, mert a szemtanúk mindent időben jeleztek az illetékeseknek. A keresztényt elfogták és halálraítélték, de épp mikor az akasztófán állt, minden korábbi elkövető is őszintén, önként tanúvallomást tett a maga bűnéről. Mikor azonban az igazi tettest akasztották volna, addigra a szultán hírére vette a történeteknek és maga elé rendeltetett minden érintettet. A történet egyik érdekessége, hogy bár mindhárom ábrahामी vallás egy-egy hívét beemeli a tárgyalásba, a macska a muszlim esetének kontextusában jelenik meg. Ezen felül a macska említése az állat negatív tulajdonságainak negációja formájában valósul meg. Az előző tanmesével ellentétben itt nem a macska megölésének vétké körvonalazódik előttünk, hanem a hála ennek el nem követéséért.

Befejezve az ismertetni kívánt források elemzését, alább néhány gondolatban összegezzük eredményeinket, majd megfogalmazzuk konklúzióinkat. A tanulmány elején felvázolt kérdéseink mentén különböző írott és szóbeli hagyományok áttekintésén keresztül először feltérképeztük a muszlimok macskák iránti kitüntetett figyelmének vallási motivációját, eredetét. Analízisünk eredményeként a macskák iszlámon belüli tekintélye illetve annak alakulása mögött három lehetséges kiindulópontot, befolyásoló tényezőt ismertünk fel és különböztettünk meg. A muszlimok hitének vonatkozó szegmensét leginkább meghatározni képes forráscsoportnak a Próféta életét elbeszélő *hadísz* irodalom mutatkozott. Mohamed macskákkal való kiemelkedően pozitív, megkülönböztetett bánásmódja, példázatai és tanításai egyszerre racionálisak és irracionálisak. Indítékai és állításai mögött szimultán jelenik meg az állat természetes és rituális tisztasága melletti argumentum, valamint a macska sérthetlenségének vallási axiómája. Minthogy a Próféta élete példájának követése jellemzően a muszlimok hitének esszenciális részét képezi, a macskák körüli dialógusban az említett vallási iratok hatása megkérdőjelezhetetlen. Mindamellett az e szövegek által közvetített szemléletmód a hitelesnek tartott, kanonizált vallási iratcsoportokon kívül eső, ámde a tradíció emlékezetében mégis fennmaradt, eredetileg szóbeliségen alapuló, utólag lejegyzett forrásokban is megjelenik. Ezeket könnyedebb nyelvi kifejezésmód jellemzi, nem közölnek

konkrét vallási tilalmat vagy parancsot, hanem szemléletes példázatok formájában rögzítik egy-egy tiszteletben álló történelmi muszlim személy cselekedeteit vagy gondolatait. Fontos ismervük ezen felül, hogy esetenként hordozzák más vallások, kultúrák egyes konkrét történeteit vagy azok részleteit. A *hadíszokkal* ellentétben ezeknek a muszlimok gondolkodására tett hatása valamelyest elhanyagolhatóbb, ugyanakkor mivel megismélik azok perspektíváját, vélhetően ez a szöveghagyomány is fontos részét képezi a hívek macskák iránt kifejezett szeretete fejlődésének. Miként azonban arra már dolgozatunk elején is utaltunk kérdés formájában, macskákkal szemben pozitív magatartást megkövetelő források nem kizárólagosak az iszlám világban sem. A szűkebb értelemben vett vallás (*islam*) képzet- és tanrendszerét szorosan kísérik ugyanis olyan hiedelmek, babonák (*islamicate*), melyek a népi vallásosságban gyökereznek, és gyakran az eddig bemutatott ortodox nézőponttól teljesen eltérő perspektívát tükröznek. Ez a felfogásmód sok esetben meglehetősen negatív, antipatikus magatartást fejez ki, vár el a macskákkal szemben. Itt eltűnik a rituális tisztaság alaptétele és a bántalmazás tilalma, helyüket az állatra ártalmas babonás elképzelések és vallási aktusok veszik át. Mint azonban azt elemzésünk során is láthattuk, ez utóbbi felfogásmód nem különül el élesen az ortodox perspektívától, hanem ezek találkozási pontokon kölcsönösen hatnak egymásra.

A különböző nézőpontok egyidejű előfordulása jól nyomon követhető az emberek macskák körüli cselekedeteit kategorikusan szabályozó *hadíszok*, valamint a népi művészet irodalmi példáin keresztül. A népi és vallási forrásokban kimutatható szemléletmódok aránya és hatásuk mértéke azonban inverz. A mindennapokban döntően a *hadíszok* által képviselt nézőpont realizálódik. A vallás vonatkozó tanításai, példái fokozatosan szorították ki az attól eltérő meglátásokat. Ugyanakkor épp ellenkezőleg, az antropológiai tapasztalatokhoz szorosabban kapcsolódó, élményközpontú népi hitvilág és képzetrendszer mégsem szűnt meg, hanem a művészetben tört figyelemre méltó utat magának. De miként az egyes vallási iratok magukban foglalják a kívülről érkező hatások reakcióit, úgy az irodalmi alkotások is tükrözik a vallási gondolkodás esetleges impulzusait. A túlnyomórészt macskákat negatív, antropomorf szimbólumokként applikáló fabulák mellett találkozhatunk azok pozitív reprezentációival is, mely kontextusban az emberek környezetében, az ő cselekedeteik függvényében jelennek meg ezek az állatok. Az előbbi irodalmi példákban a szimbólumalkotás módszertának, folyamatának ismeretében feltehetően az antropológiai tapasztalatokhoz szorosabban kötődő, természetes népi hitvilág perspektívája keresendő. Utóbbi esetben, minthogy az ilyen típusú történeteket már nem köti az azonos állati és emberi jellemek közötti párhuzam ábrázolásának szabályrendszere, továbbá mert ezek inkább ember és állat színes, változó kapcsolat és viszonyrendszerének szemléltetésére koncentrálnak, célravezetőbb a vallásos gondolkodásmód érvényesülését feltételeznünk. A népi mesékben ábrázolt idealizált kapcsolat macskák és emberek között tekinthető a mindennapokban tapasztalt, vonatkozó vallási perspektíva hatására bekövetkező változások leképződésének.

A jelen tanulmány keretei között azt a karakterisztikus ellentmondást próbáltuk mélységeiben áttekinteni és megérteni, mely a macskák körüli dialógusban az iszlám hagyományon alapuló tanrendszere és az e vallás által felölelt különböző kultúrák népi irodalma között mutatkozik. Eredményeink alapján a következő konklúziót fogalmazhatjuk meg. A vallási és művészeti irodalom által közvetített szemléletek heterogenitásának oka látszólag az azokban érvényesülő különböző vallásos látásmódok, azaz a szűkebb értelemben vett vallás (*islam*) és a népi hiedelemvilág (*islamicate*) diszkrepanciája valamint ezek egymásra gyakorolt hatása, együttélése.

Bibliográfia

- Al Aal wal Ashaab Society: „Abu Hurayrah in the eyes of the Ahlul Bayt” In *Mahajjah Institute*, Bahrein: 2021. mahajjah.com/abu-hurayrah-in-the-eyes-of-the-ahlul-bayt/ Letöltés: 2024. 02. 19.
- B. O’KANE et al.: „Kalila wa Demna” In *Encyclopaedia Iranica* Vol. XV, Fasc. 4, 386–397.
- BEYDEBA: *Kelile ve Dimne*. Ford. S. Yalsızuçanlar, Isztambul, Lacivert Yayıncılık, 2007. static.s123-cdn.com/uploads/3286448/normal_5fd9e0531c6e8.pdf Letöltés: 2024. 02. 19. 11:40
- CHISTI: „Sufism and Dreams” In *The Sufi Tavern*, 2018. sufi-tavern.com/sufi-doctrine/sufism-and-dreams/ Letöltés: 2024. 02. 19.
- D. W. ENGELS: *Classical Cats. The Rise and Fall of the Sacred Cat*. London, Routledge, 1999.
- Ekrem BUGRA: „Love of cats a sign of faith in Islam.” In *Daily Sabah*. Isztambul, 2017. dailysabah.com/feature/2017/12/11/love-of-cats-a-sign-of-faith-in-islam Letöltés: 2024. 02. 19.
- Encyclopedia Britannica szerkesztői: „The Thousand and One Nights”. In *Encyclopedia Britannica*, 2023. britannica.com/topic/The-Thousand-and-One-Nights Letöltés: 2024. 02. 19.
- G. J. OUSELEY és E. F. UDNY (ford.): *The gospel of the holy twelve*. Whitefish, MT, Kesinger Publishing, 1924; 2004.
- J. MALEK: *The Cat in Ancient Egypt*. London, British Museum Press, 19931.
- KISS Zs. H. (ford.): *A Kegyes Korán értelmezése és magyarázata magyar nyelven*. Budapest, Hanif Iszlám Kulturális Alapítvány, 2010.
- L. VOCELLE: *A. Revered and Reviled. A Complete History of the Domestic Cat*. London, Great Cat Publications, 2016.
- M. FURBER: *Rights and Duties Pertaining to Kept Animals A Case Study in Islamic Law and Ethics*. Abu Dhabi, U.A.E., Tabah Papers Series, 2015. tabahresearch.org/wp-content/uploads/2016/03/Musa-Furber-Kept-Animals-tabah-En.pdf Letöltés: 2024. 02. 19.

- M. OMIDSZALÁR: „Cat I.” In *Mythology and Folklore*. In *iranicaonline*, 1990. iranicaonline.org/articles/cat-in-mythology-and-folklore-khot Letöltés: 2024. 02. 19.
- M. S. GANDHI: „The Prophet’s love for Animals.” In *Kashmir Observer*, 2021. kashmirobsrver.net/2015/12/25/the-prophet%C2%92s-love-for-animals/ Letöltés: 2024. 02. 19.
- O. ZÁKÁNI: „Az egér és a macska.” In Gyárfás Endre (ford.): *Zákáni versei*. Terebess Ázsia E-Tár. terebess.hu/keletkultinfo/zakani.html Letöltés: 2024. 02. 19.
- PRILESZKY Cs. (ford.): *Az Ezeregyéjszaka meséi*, I–VII. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó, 1999–2000.
- R. és J. JANSSEN: *Egyptian Household Animals*. Aylesbury, Shire Publications, 1989.
- R. SERJANI: *Az etika és az értékek fontossága az iszlám civilizációban*. European Islamic Research Center és Julia Gabriel. Islam House, 1431/2015. islamHouse.com Letöltés: 2024. 09. 10.
- S. F. RAHIM: „Animal rights and welfare in Islam.” In *Int. J Avian & Wildlife Biol.* Vol III. (6) researchgate.net/publication/329937689_Animal_rights_and_welfare_in_Islam. Letöltés: 2024. 02. 19. DOI: 10.15406/ijawb.2018.03.00135
- S. N. TAVAKULLÍ: „The Hereafter Life of Animals in Islamic Theology: A Comparative Study between Islamic Schools and InterReligious Teachings.” In *Journal of Contemporary Islamic Studies*, Vol. 2, No. 1, Tél & Tavasz, Teherán, Irán: 2020, 71–87. jcis.ut.ac.ir/article_75054_94808bdccd49f6a08bac99adebd483f8.pdf Letöltés: 2024. 02. 19.
- SIMON R., és SIMONNÉ P. M. (szerk.): *A tisztaság testvérei. Az állatok és az emberek pere a dzsinnek királya előtt. Arab ökológiai mese a 10. századból*. Budapest, Corvina, 2010.

Rezümé

Jelen tanulmány keretei között a karakterisztikus ellentmondást próbáljuk mélységeiben áttekinteni és megérteni, ami a macskák körüli dialógusban az iszlám vallási tradíció alapuló tanrendszere és az e vallás által felölelt különböző gondolkodásmódok népi irodalma között mutatkozik. Kutatómunkánkhoz egyaránt felhasználtuk az iszlám írott és szóbeli vallási hagyományának releváns példáit, valamint a vonatkozó kultúrára az adott korban jellemző legfontosabb forrásértékű művészeti, irodalmi alkotásokat. Az elemzett szövegek mindegyikét angol, magyar vagy török fordításban vizsgáltuk. A kutatás várható eredményeként teljesebb képet kaphatunk arról, hogy az iszlám vallási és művészeti irodalmában feltáruló heterogén vallásos perspektívák miként formáltak évszázadokon keresztül a mindennapi ember macskákkal szemben megjelenő érzésvilágát és magatartását.

Kulcsszavak: macska, *islam*, *islamicate*, hadisz, tradíció, szakrális és profán, rítus, kultúra, vallás

*Abstract**The cultural and religious significance of cat in Islam*

This study tries to review and understand in depth the characteristic contradiction that is revealed in the dialogue about cats between the teaching of Islam based on the religious tradition and the folk literature of the different communities embraced by this religion. For our research we used both relevant examples of the written and oral religious tradition of Islam, as well as the most important source-value artistic and literary works characteristic of the relevant culture in the given era. All of the analyzed texts were examined in English, Hungarian or Turkish translation. As an expected result of the research, one can get a more complete picture of how the heterogeneous religious perspectives revealed in Islamic religious and artistic literature have shaped the feelings and behavior of everyday people towards cats over the centuries.

Keywords: *cat, islam, islamicate, hadith, tradition, sacred and profane, rite, culture, religion*